

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

ISSN:2459-1149

Article Type
Research Article

Received / Makale Geliş
02.11.2020

Published / Yayımlanma
28.12.2020

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2193>

Emine KARABACAK KÜNDEM

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara/ TÜRKİYE

Arş. Gör. İmge ALPAY

Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Artvin/ TÜRKİYE

Citation: Karabacak Kündem, E. & Alpay, İ. (2020). Yeniden yazılan bir mit: Baba Yaga'nın yumurtası. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(62), 3449-3455.

YENİDEN YAZILAN BİR MİT: *BABA YAGA'NIN YUMURTASI**

ÖZ

Dubravka Ugrešić tarafından 2007 yılında yazılan *Baba Yaga'nın Yumurtası* adlı roman İngiliz yayınevi Conangate tarafından düzenlenen projeye dâhil kitaplardan biridir. Bu proje kapsamında dünyaca ünlü birçok yazardan kendi seçtikleri bir miti modern dünyaya uyarlayarak yeniden yazmaları istenir. Postmodern edebiyatta yazarların sıklıkla başvurduğu yöntemlerden biri olan “yenidenyazma” bağlamında yazılacak bu kitap serisi için Dubravka Ugrešić, Slav mitolojisinin vazgeçilmez kahramanlarından biri olan Baba Yaga'yı ele alır.

Baba Yaga, Slav Mitolojisi'nin en çok tanınan kahramanlarından biridir. Ak saçlı, çirkin, zayıf bir yaşlı kadın olarak tasvir edilen Baba Yaga'nın iki dünya arasındaki sınırda var olduğuna inanılır. İnsan kemiklerinden yapılmış ve tavuk bacakları üzerinde durduğuna inanılan bir kulübede yaşayan Baba Yaga, birçok Slav halkının masallarına konu olur.

Baba Yaga'dan sembollere yer vererek yazar, modern dünyada “yaşlılık” temasını kadınlar üzerinden ele alır. Kitapta güzelliklerini ve çekiciliklerini kaybetmiş olan yaşlı kadınlara cadılık özellikleri, sembolik olarak verilir. Kitap üç bölümden oluşur bölüm adları Slav halkları tarafından çok bilinen Baba Yaga masallarındandır.

Çalışmamızda, metinlerarasılığın yenidenyazma yöntemi hakkında kısa bir bilgi verip Dubravka Ugrešić'in, kitabında kullanmak için seçtiği Baba Yaga masallarını, modern dünyaya nasıl uyarladığını inceleyerek yenidenyazma yöntemini bu roman üzerinden örneklendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Dubrovka Ugresic, Baba Yaga, Slav Mitolojisi, Metinlerarasılık, Yeniden Yazma.

REWRITING OF THE MYTH “BABA YAGA” IN NOVEL NAMED “BABA YAGA LAID AN EGG”

ABSTRACT

Written by Dubravka Ugrešić in 2007, *Baba Yaga's Egg* is one of the books which is included in the project organized by the British Publisher Conangate. Within the concept of this project, several world-famous authors are asked to rewrite a myth, which is chosen by the author, by adapting it to the modern world. Dubravka Ugrešić decides to write about Baba Yaga who is considered as one of the indispensable characters of Slavic mythology for this series of books, which will be written in the context of retelling of the myths, one of the methods frequently used by writers in postmodern literature.

Baba Yaga is one of the most recognized characters of Slavic Mythology. Baba Yaga, depicted as a white-haired, ugly, weak old woman, is believed to exist on the border between the two worlds. Baba Yaga, living in a hut made of human bones and believed to stand on chicken legs, is the subject of fairy tales of many Slavic nations.

By including symbols from Baba Yaga, the author discusses the theme of “old age” through women in the modern world. The old women who have lost their beauty and charm given symbolic witchcraft features in the book. The book consists of three chapters and the name of each chapter is taken from Baba Yaga fairy tales, which are very well known by the Slavic peoples.

In our study, we will briefly touch on the concept of rewriting and how this concept has found its place in postmodern literature. We will try to exemplify the concept of myth transformation through this novel by examining how Dubravka Ugresic adapts the Baba Yaga tales he chose to use in his book.

Keywords: Dubrovka Ugrešić, Baba Yaga Laid An Egg, Slavic mythology, Intertextuality, Rewriting.

* Bu makale Modernizm ve Postmodernizm Çalışmaları Konferansı'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur (23-24 Temmuz 2020 Kocaeli).

1. GİRİŞ

“Metinlerarasılık” kavramı, postmodern felsefe üzerine çalışmalarıyla tanınan Zygmunt Bauman tarafından: “*Üzerinde anlaşmaya varılmış bir yere varma ya da bu yerde kesilme umudu olmadan, metinler arasında kurulan bitmeyen bir söyleşi ve metinlerin birbirleriyle diyalogudur*” (Mutlu, 2004: 26) şeklinde ifade edilir. 1960’lı yılların sonunda Julia Kristeva tarafından ortaya atılan bu kavram, zaman içinde edebi çözümlemelerin zorunlu bir aşaması olarak görülmeye başlanır (Aktulum, 2014: 16). Metinlerarası ilişkileri inceleyen yöntemlerden yenidenyazma ise birbirlerinden ayrı unsurları, başka metinlerden alınan kısımları tutarlı bir bütünün içinde bir araya getirmek, söz konusu kısımları düzenleyerek kendi içlerinde uyum yaratmak, bunun sonucunda yeni bir metin ortaya koymak (Aktulum, 2014: 187-188) anlamına gelir. Aktulum’un belirttiği gibi; her yazı bir yapıdır, bir yorum, bir alıntı ve bir yenidenyazmadır. Dolayısıyla metinlerarası yöntemlere göre, başka metinlerden alıntılanarak farklı bir metinde benzer bir bütün meydana getirecek şekilde düzenlenen ayrı kısımlar, bir yenidenyazma eylemi başlatır. Yenidenyazma kabaca, hangi türe dâhil olursa olsun daha önce yazılmış bir metnin, kendisini taklit eden, dönüştüren veya açık ya da kapalı bir şekilde ona gösteren bir diğer metin içinde tekrarlanması (Aktulum, 2014: 187-188) olarak tanımlanabilir.

Çalışmamızda yenidenyazma yöntemini kullanarak metinlerarasılık çerçevesinde inceleyeceğimiz *Baba Yaga’nın Yumurtası* adlı eser, Dubravka Ugrešić tarafından kaleme alınır. Yüksek eğitimini Karşılaştırmalı Edebiyat ve Rus Dili bölümlerinde tamamlayan yazarın (Dubravka Ugresic) 2007 yılında kaleme aldığı söz konusu eseri, İngiliz yayınevi Canongate tarafından düzenlenen uluslararası bir projeye dâhil edilir. “Canongate Mit Serisi” olarak adlandırılan bu proje, sayısız kültürden gelen eski mitlerin çağdaş yazarlar tarafından yeniden yazıldığı bir dizi kısa roman serisidir (Karabacak Kündem, 2020: 63). Üç bölümden oluşan eserin giriş bölümü “*İlk Bakışta Onları Göremezsiniz*”, birinci bölümü “*Oraya Git Nereye Bilmiyorum ve Bana İhtiyacım Olan Şeyi Getir*”, ikinci bölümü “*Bana Hiç Soru Sorma, Ben de Sana Hiç Yalan Söylemeyeyim*”, üçüncü bölümü ise “*Eğer Çok Şey Biliyorsan Çok Erken Yaşlanırsın*” başlıklarıyla adlandırılır. Giriş bölümünde, yaşlı kadınlar ve onların yaşlandıkça sosyal konularında kaybettikleri değerler hakkında bazı bilgiler verilirken, adını Baba Yaga’nın konu olduğu bir Rus masalından alan birinci bölümde, yazarın gözünden annesinin ve arkadaşlarının, yaşlılıkta çevrelere nasıl uyum sağlamaya çalıştıkları anlatılır. Baba Yaga’nın ünlü repliklerinin birinden adını alan ikinci bölümde ise üç yaşlı kadının, hayatının son dönemlerinde kaplıcaya gitmek için çıktıkları bir yurtdışı seyahati konu edilir. Son bölüm ise kitabın editörünün ricası üzerine, halk bilim alanında akademisyen olan Dr. Aba Bagay tarafından Baba Yaga mitine dair bazı bilgiler verilerek eserin anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla yazılır ve kitaba dâhil edilir.

2. YENİDEN YAZILAN BABA YAGA MİTİ ARACILIĞIYLA İTİBAR KAYBEDEN YAŞLI KADINLARIN DÜNYASINA KISA BİR YOLCULUK

Baba Yaga’nın Yumurtası adlı eser, kadınların yaşlandıkça itibarlarını kaybetmesi ile Baba Yaga’nın yüzyıllar içinde Slav mitolojisindeki yerinin itibarsızlaşması arasındaki benzerlikten yola çıkarak oluşturulur. Bu benzerlik sebebiyle yenidenyazma yöntemi kullanılarak iki eser arasında bağ kurulduğunu söylemek mümkündür. Bu benzerlik eserde yer alan Arnos adlı karakter üzerinden açıkça ortaya konur: “*Belki de senaryoya müdahale etmek elimizden gelen tek şeydir? Ağlayan birine doğru anda omzumuzu uzatmak, birine mendil vermek, yol göstermek... Çünkü insanlar çoğunlukla temel şeyleri bilmezler*” (Ugrešić, 2011: 212). Ünlü Rus sözlük bilimci Ojegov’un sözlüğünde “Baba” kelimesinin dördüncü anlamı “yaşlı kadın” olarak karşımıza çıkar (Ojegov, 2011: 58). Dolayısıyla yazar, hem kelimenin bu anlamına hem de Baba Yaga’nın, Rus masallarında geldiği son noktanın sadece yardımcı figür olmasına vurgu yaparak modern dünyada itibarsızlaşan yaşlı kadınların durumuna dikkat çekmeye çalışır. Yaşlı kadın olmanın zorluklarından biri de yaşlılığın getirdiği fiziksel değişimlerden ileri gelir: Gençken erkeklere çekici gelen kadınların, yaşlandıkça yavaş yavaş dış görünüşleri değişir. Burunları ve kulakları büyür; göbekleri çıkar. Aşırı kilo alırlar, vücutları çekiciliğini kaybeder. Bacakları çarpıklaşır; işitme, koku alma duyusu zayıflar. Kelleşirler, ancak burunlarında, çenelerinde, dudaklarının üstünde kıllar çıkar; yüzleri çöker. Tüm bu çekici olmayan değişiklikler, hormonların zayıflamasından kaynaklıdır ve kadınlar gittikçe Baba Yaga’ya benzer (Mahlina, 2016: 22). Eserde de yazar tarafından yaşlı kadınların bu değişimi şu sözlerle vurgulanır:

İlk bakışta onları göremezsiniz. Sonra rastgele bir detay, başıboş gezen bir fare gibi ilginizi çekiverir: Yaşlı bir kadının el çantası, bacadan aşağı doğru kaymış ve iri ayak bileğinde kat kat olmuş bir çorap, ellerdeki örgü eldivenler, kafada biraz modası geçmiş küçük bir şapka, mavi parlıtlı seyrek gri saçlar. Mavilemiş saçların sahibi, kafasını mekanik bir köpek gibi hareket ettirir ve yorgun bir şekilde gülümser... Evet, ilkin görünmezdirler. Yürürken gölge gibi yanınızdan geçerler, boşluğu gagalarlar, tıkırtılar çıkarırlar, asfalt boyunca hışırtılar çıkararak ilerlerler... (Ugrešić, 2011: 8).

Rus halk masallarında cadının karşılığı, ondan daha tehlikeli olan Baba Yaga'dır. Rus etnograf Zabilin'in ifadesine göre, Hristiyanlığın etkisi altında eski tanrılarını unutan halk, sadece kişileştirilmiş olayları ya da günlük yaşamın temsilcisi olan sembolleri muhafaza eder (Öksüz, 2014: 205). Böylece kötülüklerin ve yeraltı dünyanın tanrıçası, ormanda yalnız yaşayan ve insan yiyen kötü kalpli bir cadıya indirgenir. Eserin ilk bölümünde yazar, Baba'nın bugünlerde yazarın mutfağında pişmekte olan nedir sorusuna, "İçinde tıknaz küçük çocukların parmaklarının yüzdüğü bir çorba." (Ugrešić, 2011: 55). cevabını vererek Baba Yaga'nın bu özelliğini yeniden yazar ve okuyucuyu henüz eserin başında Baba Yaga miti üzerine düşünmeye sevk eder.

Slav kültüründe zamanla Baba Yaga'nın izleri sadece masalarda kalmaya başlar, hakkında yazılan mitler, cadı mitleri içinde erir. Kişiliği ve işlevi masaldan masala değişen Baba Yaga yaşlı, çirkin, kemikli ve zayıf bir kadın görünümündedir. Sürekli anlaşmazlık içinde olduğu masal kahramanını kovalarken büyük ve sarkık göğüslerini omzuna atar ve ormanda tavuk bacağı üzerinde duran bir kulübede yaşar. Kulübenin çitleri, insan kemikleriyle kafatasından; sürgüsü, insan bacaklarıyla kollarından; kilidi ise sivri dişli bir ağızdan oluşmaktadır. Bölgesine izinsiz girildiğinde ya da kendisine meydan okunduğunda acımasızlaşır (Öksüz, 2014: 205). Tüm Doğu, Güney ve Batı Slavları onu tanır. Kişiliği ve işlevi öyküden öyküye değişse de kökenleri ve anlamına ilişkin çok sayıda farklı görüş mevcuttur (Warner, 2010: 119-120). Bir teoriye göre, Büyük Tanrıça ya da Toprak Ana'nın kendisidir. Bir başkasına göre, Slavların yüce ölüm tanrıçasıdır, bir üçüncüsüne göre bütün kuşların efendisidir; dördüncü teoriye göre de Slav Tanrıçası Makoş'un rakibidir. Zaman içinde büyük bir tanrıçadan erkeksi bir kadına, sonra kuşların ve yılanların tanrıçasına, ardından da insan görünümlü bir varlığa dönüşür. En sonunda ise dişil özellikler elde eder (Ugrešić, 2011: 236). Uzun sivri burun, Baba Yaga'nın en dikkat çekici özelliklerindedir. Bu burun, sıradan bir buruna dönüşmemiş bir kuş gagasıdır. Bu durum da Baba Yaga'nın insan görünümlü dişi varlığa, başka bir deyişle önceki tanrısalılığı karikatüre dönüşmeden önce bir kuş olduğuna işaret eder (Ugrešić, 2011: 266).

Tarihsel süreçte betimlenen Baba Yaga'nın yukarıda değindiğimiz özellikleri, eserde yazarın annesine atfedilerek ikisi arasında bir bağ kurulur. Eserin ilk bölümünde yazarın annesinin Baba Yaga'yla olan benzerlikleri dikkat çekicidir. Bunlardan ilki yaşlı kadının çevresinde çok fazla kuş bulunuyor olmasıdır. Yazar bu durumu şu sözlerle anlatır:

Annemin yaşadığı Yeni Zagreb bölgesinde yazları hava kuş pisliği kokar. Apartmanın önündeki ağaçların yapraklarında, binlerce kuş itişip kakışır. Bu kuşlar yağmur öncesi, rutubetli öğle zamanları özellikle gürültücü olur. Arada sırada komşulardan biri, pompalı tüfeğini kapığı gibi onları yaylım ateşiyle kovalar. Kuşlar kalabalık sürüler halinde, gökyüzünü tarıyorlarmış gibi yukarı aşağı zikzaklar çizerler; yaygara kopararak göğe doğru uçarlar; sonrasında isterik ötüşlerle, yazın meydana gelen bir dolu fırtınası gibi sık yaprakların içlerine doğru inişe geçerler. Bir orman kadar gürültüldür. Dışarıda yağmur şakır şakır yağıyormuş gibi, gün boyunca kalkmayan bir ses perdesi iner. Hava akımıyla taşınan hafif kuş tüyleri, açık pencerelerden içeri doğru sürüklenir. Annem süpürgesini alır, homurdanarak tüyleri süpürür ve onları çöpe atar (Ugrešić, 2011: 13).

Alıntıda dikkat çeken bir başka detay ise annenin kullandığı süpürge. Bilindiği üzere süpürge cadıların yanından ayırmadıkları yardımcı unsurlardan biridir. Yazar süpürgeye olan vurguyu eserin bir başka yerinde daha yapar. Yazarın annesi, psikiyatrist kendisine adını sorduğunda "elektrikli süpürge" diye cevap verir. Süpürge, metinde elektrikli süpürge olarak okuyucunun karşısına çıkması da bu unsurun çağdaştırılarak yeniden yazılmış olduğunun bir göstergesidir.

Yazarın annesinin Baba Yaga'yla olan bir diğer benzerliği ise çıkardığı seslerden kaynaklanır. Baba Yaga yineleyen ifadeler kullanır ve "off, off, off" şeklindeki garip hırıltılı sesinden tanınır (Ugrešić,

2011: 246). Yazar annesini ise şu kelimelerle anlatır: “*Bazı seslere koltuk değneği gibi dayanmaya başlamıştı. Onu evin içinde ağır ağır gezinirken, buzdolabını açarken ya da banyoya giderken iştirdim ve düzenli bir ritimle, hum, hum, hum derdi veya ih-ih-ih, ih, ih, ih*” (Ugrešić, 2011: 19).

Birinci bölümde, yazarın annesinin arkadaşı olan Pupa’ya yer verilerek Pupa’nın hayatı boyunca çok fazla savaşa katıldığından bahsedilir. Bu durum bazı masalarda Baba Yaga’nın büyüyle oluşturduğu ordusunun yardımıyla otuz yıl savaşı sürdürebilen, yorulmak bilmez bir Amazon olarak resmedilmesi arasındaki benzerlikten ileri gelir (Warner, 2010: 124-125). Gözlerinin neredeyse artık hiç görmüyor olmasına rağmen Pupa’nın, kızıyla yaşamayı reddederek yalnız yaşamaya devam etmesi ise Baba Yaga’nın kulübesinde kızlarından uzak bir şekilde yalnız yaşıyor olması inancının yeniden yazılmasıdır. Ayrıca, Pupa’nın dış görünümünün de akıllara Baba Yaga’yı getirdiğini şu satırlardan anlamak mümkündür: “*Ayaklarında kocaman tüylü botuyla, havayı koklayarak koltuğunda otururdu. Zamanla bu tüylü bot onunla bütünleşerek, vücudunun uzantısı haline geldi. Kısacık kesilmiş saç, kuş gibi, gagaya benzeyen burnuyla, uzun boynunu zarif bir şekilde eğerek, gri bakışlarını ziyaretçisine yöneltirdi.*” (Ugrešić, 2011: 25). Baba Yaga’nın dış görünüşüne dair en dikkat çekici özelliklerden biri olan tahta bacak ve büyük ayaklar da eser kahramanlarının özellikleri olarak karşımıza çıkar. Pupa’nın kullandığı tekerlekli sandalye veya yürüteç, yazarın annesinin kullandığı yürüme aracı, Baba Yaga’nın kemik, tahta veya tavuk bacağına modern karşılığıdır. Buna ek olarak Kukla’nın büyük ayakları da cadı ayaklarıyla benzerlik gösterir (Ugrešić, 2011: 265).

İkinci bölümde karşımıza çıkan üç yaşlı kadın, Baba Yaga’ya ait olan tüm özellikleri üç ayrı bedende toplamış gibidir. Pupa, oldukça yaşlı gözükür ve kanca gibi bir burna sahiptir, değişime uğramış ayaklarını kocaman botların içinde saklamaya çalışır. Yazar, Pupa’yı insana benzeyen bir varlık olarak tanımlar. Kukla, uzun boyu ve kırk dört numara ayaklarıyla erkeksi bir kadındır. Beba’nın ise nefes kesen irilikte göğüsleri vardır ve taktığı ortası delik düz bir taştan kolye göze çarpar. Rus halk geleneklerinde tavuk tanrısı, tavukları koruyan ritüel objesi veya tılsımdır. Ortası delik bir taş, toprak kap, altı olmayan bir tabak, eski ve yıpranmış terlikler gibi herhangi bir şey tavuk tanrısı olabilir. Bunların tümü olgun kadın cinselliğinin ve doğurganlığının sembolleridir (Ugrešić, 2011: 285). Bu açıdan bakıldığında büyük göğüsleriyle Baba Yaga’nın doğurgan yanının yeniden yazılmış versiyonu olan Beba’nın bu kolyeyi takıyor olması bir tesadüf değildir.

Baba Yaga’ya dair bir diğer inanişe göre, yeniden doğuş ayinlerinde onun önemli bir rolü olduğu düşünülür. Baba Yaga’nın masalarda sık sık çocuk kaçırıp fırında kızartması da söz konusu inanışla bağlantılıdır. Araştırmacılar, bunun bir Slav ritüelinden esinlenerek oluşturulduğunu ileri sürer çünkü hasta veya sakat çocuk kızdıktan sonra farklı bir kişi olarak yeniden ortaya çıkar (Uzelli, 2016: 141). Sembolik olarak ekmek çocukla, fırın da ana rahmiyle özdeşdir. Çocuğu fırına geri koymak, yeniden doğuma işaret eder. Sakat çocuk, annesinin rahminde tam olarak pişmemiştir, dolayısıyla fırında iyice pişirilmesi gerekir. Aynı zamanda fırın ölümden sonraki hayatı, buna geçişi ve ölümü sembolize eder (Ugrešić, 2011: 254). Dolayısıyla yazar, eserde yaşlı kadınlar aracılığıyla hem doğum hem de ölüm üzerine bağ kurar. Baba Yaga’nın temel rolüne ilişkin en kabul gören inanış, onun ölümler dünyasının girişindeki bekçi olduğudur (Uzelli, 2016: 142). Kimi araştırmacılar tarafından Baba Yaga’nın, pagan Slav ölüm tanrıçasının soyundan geldiğine ilişkin iddialar kanıtlanamasa da bu görüş birçok uzman tarafından ilkece kabul görür. Söz konusu görüş, XIX. yüzyılda ortaya çıkmış olmasına rağmen, Baba Yaga’yı sembolik ölüm ve yeniden doğuş yoluyla yetişkinliğe geçişlerinde genç erkekler kılavuzluk eden, kabile toplumundaki mürşit rahiplere bağlayan Rus halk bilimci Vladimir Propp’un çalışmalarıyla da ilişkilendirilmiştir (Warner, 2010: 120). Bu noktada eser, yazarın annesi ve çevresindeki kadınlar aracılığıyla Baba Yaga ile benzerlikler taşır. Esere bakıldığında yazarın babasının ölümünün üstünden uzun yıllar geçer ve arkadaşlarının durumu da şöyle anlatılır: “*Çoğunlukla kadınlardan oluşan çevresi küçülmüştü. Erkekler öleli epey olmuştu, kadınların bazıları iki koca gömmüştü, hatta bazıları kendi çocuklarını*” (Ugrešić, 2011: 20). Yazarın annesi, ölen kişilerin dikkatli bir şekilde kaydını tutar. Bu kişiler yakinen tanıdığı kişilerin yanı sıra televizyondan da duyduğu kişilerdir. Bu nedenle yaşlı kadın bir nevi yaşayanlar ve ölenler arasında bağ kurar.

Baba Yaga’nın hayatında herhangi bir eşe yer yoktur, ancak kızları önemli bir yer teşkil eder. Baba Yaga’nın nadiren oğulları olur. Baba Yaga’nın anaerik dünyadaki konumunun bir başka göstergesi de üç kız kardeşten biri olmasında görülebilir (Warner, 2010: 121). Yazarın annesinin ve Pupa’nın kız

çocukları, Beba'nın ise eşcinsel bir oğlunun olması eserde, Baba Yaga mitiyle benzerlik gösteren bir başka unsur olarak karşımıza çıkar. Baba Yaga'nın psikanalitik açıdan en ilginç yönlerinden biri de kendi kızını yutması motifidir. Baba Yaga kızını yanlışlıkla yer; hatta kazara kırk bir kızının hepsini öldürür (Ugrešić, 2011: 254). Bu duruma eserde de yer verilir. Yazarın annesi, kızına kendi alanında çok az erişim hakkı tanır. Pupa ve Beba'nın kendi çocuklarıyla travmatik ilişkileri vardır. Beba ise romanda kendi oğlunun ölümünden sorumlu olduğunu belirtir. Tüm bunlar modern bir yamyamlıkla açıklanabilir. Sözü geçen durumu yazar şu sözlerle ifade eder: “*Annemin açlığını çok uzun süredir besliyordum*” (Ugrešić, 2011: 65). Eserin ikinci bölümünde Arnos'un “*Hepimiz katiliz. Önce kendi anne babamızı öldürürüz sonra da kendi çocuklarımızı*” (Ugrešić, 2011: 211) sözleri de Baba Yaga'nın bahsi geçen özelliklerine vurgu yapar.

Baba Yaga, genç adamlara karşı kibar ve neredeyse itaatkârdır. Onlara yiyecek ve içecek sunar, onlarla sohbet eder; genç adamları güçlüklerden kurtaran ya da sevgilileriyle ilişkilerinde yardımcı olan sihirli objeler verir. Eğer kahramanlar hoş ve nazik davranırlarsa Baba Yaga ve kız kardeşleri de onlara karşı sevecen, cömert büyükanneler olurlar (Ugrešić, 2011: 258). Bu noktada eserin ikinci bölümünde karşımıza çıkan Pupa, Kukla ve Beba'nın, Baba Yaga ve kardeşleriyle çağrışım yaptıkları söylenebilir. Seyahatlerinde tanıştıkları ve kendilerine karşı çok kibar davranan masör Mevludin'e sevdiği kızla bir araya gelmesi için çok fazla yardım ederler hatta kavuşmalarına destek olmak için Beba, Mevludin'e para verir. Bu para da modern zamanlara uyarlanmış bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Eserin ikinci bölümünün kaplıcada geçiyor olması da metnin kurgusu açısından oldukça önemlidir. Rus halkbilimci İ. P. Davidov, Baba Yaga'nın evindeki buhar banyosunun, yıkama alanında yapılan cenaze ritüeline karşılık geldiğini savunur. Banyo, dönüşüm ve ritüel olarak “hissizleştirme” yeridir. Burada başkahraman ölülerin dünyasına yolculuk etmek için hazırlanır. Buhar banyosu ile yemek ritüeli bu yolculuk için gerekli olan hazırlıklardandır (Ugrešić, 2011: 262). Yıllardır ölümü bekleyen Pupa'nın kaplıcada, havuzda verdikleri ziyafetin ardından, havuzun içinde ölmesi ve ölümler eliyle zafer işareti yapması bu geleneğin yeniden yazılmış hali olarak eserde karşımıza çıkar.

Yaşlı büyücü görünümüne sahip olan Baba Yaga'ya dair bir diğer özellik ise onun yaya gezmemesi ve dünyayı demir havanda dolaşmasıdır. Gezerken, havanın hızını artırmak için ona demir tokmakla vurur; arkasında iz bırakmamak için ise havanın arka tarafına uzun saplı süpürge bağlar (Uzelli, 2016: 141). Petar Petrovic Njegos'un *Dağların Tacı* adlı eserinde yer alan ve Baba Yaga'ya benzeyen karakter de bu konuyla ilgili şöyle der: “*Gümüş Küreklerle ilerleriz, tekneimiz ise bir yumurta kabuğudur.*” Bu dize, cadıların yumurta kabuğuyla gezdikleri hakkındaki halk inanışından ileri gelir. Baba Yaga'nın tercih ettiği ulaşım aracı olan havan, sembolik olarak süpürge çok yumurta kabuğuna yakındır. Baba Yaga, kendi sembolik rahmi içinde ilerler ve havanda tokmakla kürek çeker (Ugrešić, 2011: 251). Yumurta tüm başlangıçların başlangıcı, doğurganlığın, canlılığın, yaşamın yenilenmesinin ve dirilişin sembolüdür, aynı zamanda evrenin yaratılışıyla ilgili Güney Slav mitlerinde ilk evren imgesi yumurtadır (Ugrešić, 2011: 282). Bununla birlikte yumurta, yaşamın yenilenmesi ve dirilişi sembolize etmenin yanı sıra cenaze törenlerinde de önemli bir rol oynar. Ölen kişi bir gün hayata geri dönebilsin diye ellerine ya da tabutun içine bir yumurta konulur ve mezara atılarak tabutla birlikte gömülür (Ugrešić, 2011: 283). Eserde yer alan Pupa'nın botu da Baba Yaga'nın havanın modern bir karşılığıdır (Ugrešić, 2011: 252-253). Bunun yanı sıra Pupa, zafer işareti yaparak öldüğü için kolunu indirmeyi bir türlü beceremezler dolayısıyla Pupa'ya uygun bir tabut bulamayıp onu dev bir yumurtanın içinde gömmek zorunda kalırlar. Bir nevi Pupa son yolculuğuna da masalarda anlatılan yumurta kabuğuna benzeyen havanla çıkmak zorunda kalır.

Havan ve tokmağın, folklorun metaforik dilinde erotik imaları da mevcuttur. Kırsal kesimdeki düğün törenlerindeki şarkı ve ayinlerde cinsel ilişkiyi simgelemektedir (Warner, 2010: 122). Kukla, ilk cinsel denemesinde vajinal spazm yaşar. Genç adam buna rağmen Kukla'yla evlenir; ancak kocası çok genç yaşta lösemiden ölür. Kukla daha sonra kendinden on beş yaş büyük bir politikacıyla evlenir ve kocası düğünden hemen sonra kalp krizi geçirir, dolayısıyla Pupa, on sene boyunca Kukla'ya bakmak zorunda kalır. İkinci kocasının ölümünden sonra merdivenden düşüp tekerlekli sandalyeye bağlı kalan ünlü bir yazarla üçüncü evliliğini yapar, fakat altmış yaşına gelmeden yine dul kalır. Üç kocayı toprağa vermesine rağmen bakire olan Kukla'nın bu noktada Baba Yaga ile benzerliği ortaya çıkar. Kukla, vajina dentasını çalıştırmak ve özgürce uçabilmek adına penise ihtiyaç duyar ancak gerekli parçayı elde etmesi

için, sahibinin ölmesi gerekir. Bu yüzden Kukla'nın tüm erkekleri ölür. O, eksiksiz bir erkeğe ihtiyaç duymaz, ona sadece bir tokmak gereklidir (Ugrešić, 2011: 253).

Baba Yaga'nın genellikle korkutucu ve negatif yönleri vurgulanma eğilimindeyse de kendisi bölünmüş kişiliği olan bir karakterdir ve birçok öykü onun pozitif yönünü açığa çıkarır. Kimi öykülerde kahramanlar, öğüt almak ya da bir sorunu çözmek, tehlikeden kaçınmak, yaşam suyu, gençlik elması gibi büyümlü bir nesneyi veya aradıkları kayıp bir kişiyi bulmak için yardım almak üzere Baba Yaga'ya başvururlar. Bu öykülerde, her biri diğerinden daha yaşlı ve bilge olan Baba Yaga ve üç kız kardeşin evleri, öteki dünyaya giden yolun üzerindeki gişeler gibidir. Kahraman ancak Baba Yaga'yı ondan korkmadığına inandığında ve onunla nasıl pazarlık edeceğini biliyorsa yoluna devam edebilir. Baba Yaga üç kere dokuz ülkenin ötesine, üç kere on krallıktaki tinsel varlıkların uzak dünyasına ulaşmak için yön gösterebilir ve yolculuğu kolaylaştıracak büyümlü hediyeler sağlayabilir (Warner, 2010: 126). Baba Yaga masallarında bu hediyelerden en çok karşımıza çıkanlar havlu, mendil ve taraktır. Bu üç nesneye eserde de rastlanır. Yazarın annesi, babasının ölümünden söz ederken ona bir havlu verdiğinden söz eder. Yazar, annesinin bu ölümüne havluyu eklemiş olmasına karşı şaşkınlık duyar. Bunun sebebi aslında iki dünya arasında yolculuk etmek üzere olan birisine havlunun yardım edeceği görüşünden kaynaklanır. Yazarın annesi hastanede yatarken elinden mendili asla düşürmez. Bu noktada mendil, zor günler geçiren yaşlı kadına yardım eden bir nesne olarak karşımıza çıkar. Yazara hayran olan karakter Aba ise, yazarın annesini ziyaret ettiğinde ona iki tahta tarak hediye eder. Bu taraklar, üzerlerinde geleneksel motifler barındırdığı için yazarın annesinin son günlerinde hayata daha sıkı tutunmasını sağlar.

Yazarın yaşlı kadınlarla Baba Yaga arasında kurduğu bağlantının yanı sıra aslında tüm kadınların bir gün Baba Yaga'ya dönüşeceği fikri de eserde hâkim olan ikincil bir görüştür. Bu görüşü ilk olarak yazarın annesi ve Aba adlı genç kızın aralarında doğan dostluğa şaşırmasında görürüz. Aba'yla bir süre vakit geçiren yazar, sonunda şu çözümlenmeyi yapar: *“Aba, annemle çabucak gizli, ortak bir dil yakalamıştı. Belki de onlar aynı şeyden meydana gelmişlerdi ve birbirlerini aslında tanıyor olduklarını fark etmeden tanışmışlardı”* (Ugrešić, 2011: 63-64). Bir diğer benzerlik Aba'nın kelleşiyor olması ve kendini yaşlanan bir kadın olarak tanımlamasıdır. Aba'nın boynunda taktığı ve nadiren çıkardığı deri bir ipten, yuvarlak, ortasında delik olan gri bir çakıl taşı kolye de Baba Yaga karakteri ile benzerlik gösterir. Yazar, Aba'da Baba Yaga'dakine benzer bir açlık görür ve bunu şu sözlerle ifade eder: *“Aba, şans eseri gerçeğe rastlamıştı: Evet, yaşlanan küçük bir kızdı. Alnında sevilmeyen bir çocuğun görünmez işaretleriyle doğmuştu. Onu gerçekten sevip sevmeycekleri ya da sevip sevmeyecekleri önemli değildi; açlık onunla birlikte doğmuştu ve onunla birlikte yok olacaktı. Bu açlığı dindirecek az şey vardı, pek çoğu bunu denerken kendini perişan etmişti. Yoksa bu, gerçek bir açlıktan ziyade, sonunda kendi kemiklerini kemiren mitolojideki Erisychton'un çektiği ceza mıydı?”* Aba'nın kuşlarla olan yakınlığı da Baba Yaga'yla olan benzerliğinin vurgulanması açısından dikkate değerdir: *“Otele doğru yürürken, Aba'nın çeşmenin yanında durup martıları beslediğini gördüm. (...) Martılar delirmiş gibiydi: Havada büyük daireler çizerek uçuyor, kanat çırpıyor ve sonra yavaş yavaş inerek, Aba'nın birbirine kenetlendiği avuçlarına konup, ekmek kırıntılarını gagalıyorlardı”* (Ugrešić, 2011: 69-70). Ayrıca Beba'nın eşcinsel oğlunun evlatlık edindiği küçük kız çocuğu Vava'nın da Baba Yaga ile olan benzerliği dikkat çekicidir. Vava'nın ölen Pupa'nın botlarının içine girerek orada uyuması aslında bir geri dönüşümün başlangıcıdır. Vava'nın o botlarla uçtuğunu ifade etmesi ise akıllara cadılara ait en çok bilinen özelliği getirir. Bir başka benzerlik ise Vava'nın kaşlarının bir kuşu anımsatmasıdır. Bu durum ise eserde şu şekilde anlatılır: *“Kukla, küçük kızın ortaları neredeyse birleşik, koyu renk kaşları olduğunu fark etti. Yuvarlak yüzünde, bir çocuğun çizdiği, uçan bir kuş gibi duruyordu”* (Ugrešić, 2011: 205).

3. SONUÇ

Sonuç olarak, yenidenyazma yöntemiyle sınırlı tutarak incelediğimiz *Baba Yaga'nın Yumurtası* adlı eser, ilk okumada yaşlı kadın edebiyatına dâhil edilir ancak kapsamlı bir inceleme sonucunda eserin, Baba Yaga mitleri ve Baba Yaga masallarının postmodern edebiyatın vazgeçilmez yöntemlerinden biri olan metinlerarasılık yöntemini kullanılarak kaleme alınmış olduğunu söylemek mümkündür. Eser, yaşlı kadınlar ve Baba Yaga karakteri üzerindeki benzerlikten yola çıkılarak kurgulanır. Bu benzerlik, sadece dış görünüş üzerine kurulu değildir. Eser temelde, bir zamanlar çok çekici olan, sosyal hayatlarında aktif

rol oynayan genç kadınların bile zaman içinde çekiciliklerini kaybetmesiyle Baba Yaga'nın Slav mitolojisinde panteondaki en büyük Tanrıça olan Makos'a eş değer özellikler taşıırken Hristiyanlığın kabulünden sonra değer kaybederek masalarda kahramanlara yardım eden yardımcı bir figüre indirgenmesi yönündeki benzerlik üzerine kurulur. Yazar, bu benzerliğe vurgu yaparken Baba Yaga'nın dış görünüşü, karakteri ve ona dair inanışların hemen hemen hepsine usta bir şekilde yer verir. Bize göre eserde vurgulanan bir diğer önemli nokta ise aslında her kadının doğduğu andan itibaren bir gün Baba Yaga'ya dönüşeceği gerçeğidir. Bu gerçek eserde Aba adlı bir genç kız ve Vava adlı bir çocuğun Baba Yaga'ya benzer özellikler göstermelerinin altında gizlidir.

KAYNAKÇA

- AKTULUM, K. (2014). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- KARABACAK KÜNDEM, E. (2020). İsimler Çerçevesinde Viktor Pelevin'in "Dehşet Miğferi" Adlı Romanında Metinlerarası ve Göstergelerarası Çözümlemeler. *I. Uluslararası Kültür, Sanat ve Edebiyat Kongresi Kongre Kitabı*, 61-76.
- MAHLİNA, S. (2016). *Obraz Babı Yagi V Mejkulturnoy Kommunikatsii*. St. Petersburg: Vestnik Spbguki.
- MUTLU, E. (2004). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- OJEGOV, S. (2011). *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka*. Moskova: Mir i obrazovaniye Astrel.
- ÖKSÜZ, G. (2014). *Rus Mitolojisi*. İstanbul: Çeviribilim.
- UGREŞİĆ, D. (2011). *Baba Yaga'nın Yumurtası*. İstanbul: İthaki.
- UGREŞİĆ, D. (T.Y.). Erişim adresi: <https://www.dubravkaaugresic.com/about/> Erişim T: 01.11.2020
- UZELLİ, G. (2016). *Slav Mitolojisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- WARNER, E. (2010). *Rus Mitleri*. Ankara: Phoenix.